

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THANH NGÀ

ĐỊNH TỔ DANH TỪ TRONG TIẾNG VIỆT
(bình diện cấu trúc và bình diện ngữ nghĩa)

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Thái Nguyên, năm 2011

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

NGUYỄN THANH NGÀ

**ĐỊNH TỔ DANH TỪ TRONG TIẾNG VIỆT
(bình diện cấu trúc và bình diện ngữ nghĩa)**

**Chuyên ngành: NGÔN NGỮ HỌC
Mã số: 60.22.01**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Người hướng dẫn khoa học: TS. NGUYỄN THỊ NHUNG

Thái Nguyên, năm 2011

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi . Các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất cứ trong công trình nào.

Tác giả luận văn

Nguyễn Thanh Nga

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành Luận văn này, tác giả xin chân thành cảm ơn Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên và các thầy giáo, cô giáo đã tận tình giảng dạy, hướng dẫn các học viên Cao học - Thạc sĩ Ngôn ngữ học K17 trong đó có tác giả.

Tác giả xin chân thành cảm ơn lãnh đạo Phòng Công tác HSSV Trường Đại học Sư Phạm Thái Nguyên, các cán bộ, giáo viên và các bạn đồng nghiệp đã tận tình hợp tác giúp đỡ.

Đặc biệt, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc đến TS. Nguyễn Thị Nhung - Người đã tận tình hướng dẫn, bổ sung những kiến thức khoa học và phương pháp luận nghiên cứu trong suốt thời gian qua để tác giả hoàn thành luận văn này.

Và cuối cùng là lời cảm ơn chân thành tới gia đình, đồng nghiệp và các bạn học viên lớp Ngôn ngữ học K17 đã luôn động viên, khích lệ tôi trong thời gian vừa qua.

Dù bản thân đã hết sức cố gắng, song luận văn không tránh khỏi những hạn chế và thiếu sót. Tác giả rất mong nhận được sự chỉ dẫn, góp ý kiến của các thầy, cô và các bạn đồng nghiệp.

Tác giả xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày 8 tháng 8 năm 2011

Tác giả luận văn

Nguyễn Thanh Nga

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	3
2.1. Mục đích nghiên cứu	3
2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu	3
3. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu	3
4. Ngữ liệu và phương pháp nghiên cứu	3
4.1. Ngữ liệu	3
4.2. Phương pháp nghiên cứu	4
5. Điểm mới của luận văn	5
6. Bố cục của luận văn	5
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN.....	6
1.1. Khái quát về danh từ tiếng Việt.....	6
1.1.1. Khái niệm và đặc điểm danh từ tiếng Việt.....	6
1.1.2. Vấn đề ranh giới của danh từ tiếng Việt	8
1.1.3. Phân loại danh từ tiếng Việt	9
1.2. Khái quát về cụm từ, đoạn ngữ, danh ngữ, định tố, định tố danh từ trong tiếng Việt	11
1.2.1. Cụm từ	11
1.2.2. Đoạn ngữ	12
1.2.3. Danh ngữ (cụm danh từ)	12
1.2.4. Định tố và định tố danh từ.....	15
1.2.4.1. Khái niệm định tố và định tố danh từ trong tiếng Việt.....	15
1.2.4.2. Chức năng khái quát của định tố	16
1.3. Các bình diện nghiên cứu của định tố danh từ	16
1.3.1. Bình diện cấu trúc của định tố danh từ	17

1.3.2. Bình diện chức năng của định tổ danh từ	17
1.4. Tiểu kết	21
Chương 2. ĐỊNH TỔ DANH TỪ TIẾNG VIỆT XÉT TRÊN BÌNH	
DIỆN CÂU TRÚC	22
2.1. Vị trí của định tổ danh từ trong danh ngữ	22
2.2. Số lượng định tổ danh từ trong danh ngữ	22
2.3. Cấu tạo của định tổ danh từ	23
2.3.1. Định tổ danh từ có cấu tạo là từ	23
2.3.2. Định tổ danh từ có cấu tạo là cụm từ	25
2.4. Các dạng biểu hiện của định tổ danh từ trong danh ngữ	27
2.5. Cấu trúc của danh ngữ chứa định tổ danh từ	29
2.6. Đối chiếu định tổ danh từ với định tổ tính từ ở phương diện câu trúc....	31
2.7. Tiểu kết	38
Chương 3. ĐỊNH TỔ DANH TỪ TIẾNG VIỆT XÉT TRÊN BÌNH	
DIỆN NGŨ NGHĨA	39
3.1. Khái quát về định tổ danh từ hạn định không miêu tả.....	39
3.1.1. Khái niệm định tổ danh từ hạn định không miêu tả.....	39
3.1.2. Đặc điểm định tổ danh từ hạn định không miêu tả	40
3.1.3. Các nhóm định tổ danh từ hạn định không miêu tả	42
3.2. Định tổ danh từ hạn định miêu tả	45
3.2.1. Khái niệm định tổ danh từ hạn định miêu tả.....	45
3.2.2. Đặc điểm định tổ danh từ hạn định miêu tả	45
3.2.3. Các nhóm định tổ danh từ hạn định miêu tả	47
3.3. Đối chiếu ĐTDTHĐKMT với ĐTDTHĐMT ở bình diện ngữ nghĩa...	49
3.5. Tiểu kết	58
KẾT LUẬN	59

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

DT	danh từ
DN	danh ngữ
DTTrT	danh từ trung tâm
ĐT	định tố
ĐTDT	định tố danh từ
ĐTTT	định tố tính từ
ĐTDTHĐ	định tố danh từ hạn định
ĐTDTPL	định tố danh từ phân loại
ĐTDTKPL	định tố danh từ không phân loại
ĐTDTMT	định tố danh từ miêu tả
NL	ngữ liệu

DANH MỤC CÁC BẢNG

<i>Bảng 2.1.</i> Các kiểu cấu tạo của ĐTDT trong tiếng Việt	26
<i>Bảng 2.2.</i> Đối chiếu ĐTDT với ĐTTT ở phương diện cấu trúc	31
<i>Bảng 3.1.</i> Đối chiếu ĐTDTHĐKMT với ĐTDTHĐMT ở bình diện ngữ nghĩa... 49	
<i>Bảng 3.2.</i> Đối chiếu ĐTDT với ĐTTT ở phương diện ngữ nghĩa.....	52

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Danh từ (DT) là từ loại có số lượng lớn và vai trò quan trọng thuộc loại bậc nhất trong hệ thống từ loại. Nghiên cứu đối tượng này chúng ta có thể lấy xuất phát điểm từ nhiều góc độ, trong đó có chức vụ ngữ pháp mà DT có thể đảm đương.

Chức vụ DT tuy không là chức vụ cơ bản của DT, nhưng khi DT ở chức vụ đó, nó có thể ghép với DT trung tâm (DTTrT) để tạo thành một tổ hợp định danh. Trong những trường hợp như vậy, nó là một yếu tố không thể thiếu được giúp DTTrT biểu đạt trọn vẹn tên gọi một sự vật, hiện tượng nhất định trong thực tế khách quan.

Hơn nữa, trong thực tiễn nói viết, cũng giống như ĐTTT (mà tác giả Nguyễn Thị Nhung đã nói tới trong công trình của mình - 28, 15), DT ở chức vụ thành tố phụ cho DTTrT - tức định tố DT (ĐTDT) tuy một thành tố phụ về ngữ pháp nhưng lại có vai trò không nhỏ về ngữ nghĩa, ngữ dụng. Hiện nay, xu thế sử dụng danh ngữ (DN) trong đó có DN có thành tố phụ là DT thay cho cách diễn đạt bằng cụm chủ vị ngày càng được sử dụng phổ biến, nhất là trong các lĩnh vực giao tiếp chính thống.

Xu hướng này đặt người giáo viên Ngữ văn trước nhiệm vụ cần có thêm những hiểu biết về DN nói chung, về ĐTDT trong DN nói riêng để có thể giúp học trò của mình nói và viết chuẩn mực, hiện đại hơn.

Mặc dù có vai trò quan trọng và giá trị như vậy nhưng lâu nay ĐTDT chưa được các nhà Việt ngữ học thực sự quan tâm. Cho đến nay vẫn chưa có công trình nào nghiên cứu một cách tương đối đầy đủ, có hệ thống về ĐTDT trong tiếng Việt.

Các nhà nghiên cứu như Nguyễn Kim Thản, Nguyễn Tài Cẩn, Diệp Quang Ban, Hoàng Dân, Hoàng Phê, Hoàng Văn Thung, Đỗ Hữu Châu...

cũng có quan tâm tới DT, thành phần gọi là ĐT, nói về cấu trúc và thành phần ngữ pháp, ngữ nghĩa của DT. Vũ Văn Đại trong bài “Bàn thêm về một thành phần câu được gọi là định ngữ - (ĐN) trong tiếng Việt hiện đại” [13] có nhắc tới “vấn đề còn đang được thảo luận là chức năng của danh từ loại thể trong DN là gì ? Là thành tố chính của DN hay là định tố cho danh từ đứng kề sau. Nếu là định tố thì có những chức năng ngữ pháp gì ? Khả năng kết hợp với chính tố như thế nào ? (...) Diễn ngôn là nơi danh từ được thực tại hóa. Công cụ để thực tại hóa danh từ ở dạng tiềm ẩn lại là những định tố”. Hai tác giả Hoàng Dũng và Nguyễn Thị Ly Kha [10, 11] có đề cập đến việc phân loại ĐT (mà họ gọi là định ngữ) trong cấu trúc DN dựa vào chức năng. Tác giả Nguyễn Cao Đàm cũng nhắc tới vấn đề “định ngữ”, cho rằng “có nhiều dạng định ngữ cho các bộ phận khác nhau của câu” và chia thành bốn loại : định ngữ của chủ ngữ, định ngữ của vị ngữ, định ngữ của bổ ngữ, định ngữ của trạng ngữ [12]. Nhà nghiên cứu Cao Xuân Hạo trong chuyên luận của mình [18] đã có những ý kiến tương đối hợp lý, sâu sắc về việc phân loại ĐT theo chức năng.

Tuy vậy, chưa tác giả nào đề cập trực tiếp và đầy đủ tới DT trong vai trò định tố ở bình diện cấu trúc và ngữ nghĩa.

Như vậy, việc nghiên cứu về ĐTDT có ý nghĩa quan trọng cả về mặt lý luận lẫn thực tiễn:

Về mặt lý luận, kết quả nghiên cứu của luận văn sẽ góp phần tạo nên một hệ thống tri thức toàn diện, chi tiết về hai phương diện cấu trúc , ngữ nghĩa của ĐTDT , bổ sung một khía cạnh lí thuyết cho lĩnh vực nghiên cứu DT trên bình diện cấu trúc và bình diện chức năng và nghiên cứu ĐT trong tiếng Việt.

Về mặt thực tiễn, kết quả của việc nghiên cứu luận văn có thể được ứng dụng để nâng cao hiệu quả tiếp nhận và sử dụng ĐTDT trong giao tiếp, biên